

Amândoi din același sat Iacov, Iosif, Sioma și Efraim...

Amândoi din același sat- Iacov, Iosif, Sioma și Efraim...

Când eram copil mic, mama și tata mă luau din când în când să-i vizităm pe prietenii mamei din nucleul Gordonia. În acei ani, în anii șaizeci, oamenii aceștia făceau pur și simplu parte din peisajul copilăriei mele. Ei erau mereu acolo. Uneori veneau la noi la o ceașcă de ceai, iar alteori noi mergeam la ei, spre sud, la kibbutzul Nir-Am, în centrul țării la kibbutzul Hulda, sau spre nord până la kibbutzul Hanita. Le cunoșteam fețele și numele, dar nu știam că în spatele fiecărei vizite se ascundea o lume întreagă. Fiecare dintre ei avea o istorie, o familie, un sat rămas în urmă și o viață curmată cu cruzime. Mama aproape că nu povestea, iar eu nu știam ce să întreb. Ei erau pur și simplu parte din lumea copilăriei mele – oameni liniștiți, zâmbitori, care beau ceai și vorbeau între ei.

Au trecut mulți ani până când am început, încet-încet, să pun cap la cap imaginea întreagă. Privind înapoi, îmi pare rău că nu am întrebat mai mult, că nu am ascultat mai mult și că nu am înțeles ce mare privilegiu am avut să stau lângă oameni care au fost ultimii martori ai unei lumi evreiești care a fost ștearsă.

În anul 2000, când aveam patruzeci și trei de ani, ei au venit la șiva pentru mama. Unul dintre ei a zâmbit și m-a întrebat: „Îți amintești cine suntem?” Am răspuns că da, iar în acel moment m-am întors cu gândul la zilele copilăriei. Toți erau încă în viață, doar că erau deja oameni foarte în vârstă.

Abia atunci am început să înțeleg că ei nu erau doar prieteni vechi ai mamei, ci ultima generație care purta în memoria ei evreimea Basarabiei de dinainte de distrugere. Au mai trecut încă paisprezece ani. În anul 2014, fiul meu Itamar a fost ucis în catastrofa zborului MH17, în acele întinderi uriașe de câmpuri de floarea-soarelui, nu foarte departe de pământul Basarabiei, în direcția Ucrainei. Nu știu cum să explic, dar tocmai atunci mi-a picat fisa. Ca și cum s-ar fi deschis o fereastră care nu existase înainte. Prin acea fereastră am intrat într-o lume care a fost și nu mai este – lumea evreilor din Basarabia. Am început să caut, să citesc, să întreb și să merg pe urmele poveștilor. Am înțeles că povestea familiei mele nu este doar povestea mamei mele, Naomi Hulin din Volintiri, ci și povestea a sute de sate și târguri, a mii de familii și a unei întregi generații care a pierit aproape fără să lase glas.

Sunt unii care largesc povestea și la evreimea Bucovinei și, într-adevăr, destinele evreilor din Basarabia și Bucovina sunt împletite între ele. Dar în această carte am ales să mă concentrez asupra locului de unde a început totul pentru mine – satul Volintiri – și asupra tinerilor care au îndrăznit să viseze la un alt viitor în cadrul mișcării Gordonia.

Iacov, Iosif, Sioma și Efraim... Sunt nume pe care omul le aude în copilărie fără să înțeleagă că îl vor însoți toată viața. Pe Iacov nu l-am cunoscut niciodată. Pe Iosif, Sioma, Efraim și pe alții da, i-am cunoscut. Au fost și Haim, Yehiel, Yeruham, Atara, Penina, Haika și alții. Pentru mine ei erau „prieteni ai mamei”. Oameni în vârstă care veneau să bea o ceașcă de ceai, să-și aducă aminte și să râdă între ei într-o limbă pe care nu o înțelegeam întotdeauna. Nu știam că ei erau ultima generație a unei lumi care a fost ștearsă.

În anul 1938 ei erau tineri de optsprezece, douăzeci sau douăzeci și cinci de ani. Au părăsit Volintiri și satele din jur, părinții, frații și casele de lemn sau de piatră în care au crescut și au venit în Țara Israelului în cadrul nucleului Gordonia. Visau să construiască kibbutzuri și să lucreze pământul. Niciunul dintre ei nu putea ști că doar trei ani mai târziu, în vara anului 1941, lumea evreiască a Basarabiei va fi distrusă. Cei care au rămas în urmă – părinți, frați, surori, vecini și prieteni – aveau să fie în mare parte uciși. Ei au fost salvați pentru că au plecat la timp, dar au purtat toată viața povara amintirii și sentimentele de vinovăție ale celor care au rămas în viață.

Când eram copil, nu știam nimic din toate acestea. Îmi amintesc stând pe covorul din salonul casei și răsfoind albumele de fotografii. Tata era un om ordonat. Fiecare avea albumul lui – mama, tata și copiii. Fiecare album avea o altă istorie. Era o fotografie la care mă opream mereu. Un tânăr frumos, cu același păr ondulat cunoscut. Privea drept spre aparat. Nu știu de ce tocmai el îmi atrăgea atenția. Poate din cauza privirii. Poate pentru că simțeam mereu că este în el ceva ce nu înțeleg.

„Cine este acesta?” întrebam eu. Mama zâmbea și răspundea scurt: „Acesta a fost un prieten bun.” Doar un prieten bun. Nimic mai mult. Nu puneam alte întrebări. Copiii primesc răspunsurile părinților lor așa cum sunt. Abia mulți ani mai târziu am înțeles că și tăcerea este uneori un răspuns. În anul 2000 mama a murit. Am stat șiva în același salon în care toți acei prieteni stătuseră timp de zeci de ani. Aceiași pereți, aceleași scaune, aceeași masă pe care se serveau mereu prăjitură și o ceașcă de ceai. Unul după altul au intrat prietenii din nucleul Gordonia. Cineva a zâmbit și m-a întrebat: „Dubi, îți amintești cine suntem?” Îmi aminteam. Dar nu îi cunoșteam cu adevărat. Și atunci, printre conversații și amintiri, a căzut asupra mea fraza care a schimbat tot ceea ce credeam că știu despre

familia mea. Acel tânăr din fotografie, Iacov... nu fusese doar „un prieten bun”. El fusese primul soț al mamei. În acel moment m-am uitat înapoi la toți acei ani și m-am întrebat: cum se poate să nu fi știut? De câte ori trecusem pe lângă acea fotografie fără să-i înțeleg însemnătatea? Mama nu mi l-a pomenit niciodată pe Iacov. Nu am niciun fel de supărare pe mama. Pe măsură ce am înaintat în vârstă, am înțeles că generația aceea a trăit cu o durere care nu putea fi întotdeauna pusă în cuvinte. Au existat lucruri pe care le-au îngropat adânc în inimă, nu pentru că au vrut să le ascundă, ci pentru că nu le puteau purta încă o dată.

Când pierzi un copil înțelegi că el a fost cândva legat de cordonul ombilical al mamei sale. Chiar și după ce cordonul este tăiat la naștere, există o legătură care nu se rupe niciodată. Jeannet l-a pierdut pe Itamar. Noi nu vorbim mult despre asta. Uneori da, iar alteori tăcerea umple locul cuvintelor. Nici ea nu-mi povestește totul și poate că nici nu este nevoie. Există o durere care nu poate fi explicată, doar purtată. Așa o înțeleg astăzi și pe mama.

Mama nu mi-a povestit niciodată despre Iacov și totuși am crescut alături de tristețea pe care a purtat-o cu ea toată viața. Ea și-a pierdut părinții, fratele și sora care au rămas în Volintiri, pe Iacov care a căzut în luptă și, ani mai târziu, și pe fratele ei Buma, pe care l-a luat marea. Chiar și fără multe cuvinte, eram legat de ea, pe o cale ascunsă, prin acel cordon ombilical care nu mai exista în trup, dar continua să existe în suflet.

Povestea lui Iacov Botnik reflectă poate mai mult decât orice povestea acelui grup.

Iacov Botnik s-a născut în anul 1921 în târgul Scoreni din Basarabia, atunci în granițele României, din părinții săi Ithakhar și Hania. Ca mulți tineri evrei ai generației sale, el a găsit în Gordonia nu doar o mișcare de tineret, ci un mod de viață. A fost activ și instructor, a învățat ebraica, a fost educat pentru munca pământului și viața de grup și, mai ales, a crezut că viitorul lui nu mai este în Basarabia, ci în Țara Israelului.

La 2 septembrie 1939, la doar o zi după izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, Iacov a ajuns în țară cu vaporul „Tiger Hill”. Este aproape simbolic să ne gândim la această dată: Europa începuse deja să ardă, iar el însuși ajungea în același timp în țara în care spera să înceapă o viață nouă. S-a alăturat imediat grupului Gordonia „Segev”, de care aparținea încă din străinătate, și împreună cu prietenii săi a ajuns la Hanita. Kibbutzul era atunci încă tânăr și izolat, o așezare de frontieră la granița de nord. Iacov a fost unul dintre oamenii pe care se sprijinea locul – în construcție, în muncă și în apărare.

Dar pentru el războiul din Europa nu a rămas o știre îndepărtată din ziar. Încă de la începutul lui a cerut să se înroleze în armata britanică. Într-o scrisoare trimisă fratelui său din Hulda la 14 septembrie 1940 a scris că membrii grupului se pregătesc de înrolare și a adăugat simplu: „Dacă vor vorbi cu mine, nu mă voi împotrivi și voi merge din toată inima.” Această propoziție scurtă spune multe despre Iacov. El nu căuta glorie. Pentru el, dacă venise timpul să iasă și să lupte – va merge.

Prietenii lui din Hanita gândeau altfel. Ei i-au cerut să rămână. Hanita era încă o așezare izolată și fiecare om cu experiență era esențial pentru siguranța ei și pentru continuarea construirii ei. Iacov le-a acceptat atunci părerea și a rămas, dar pe măsură ce soseau veștile din Europa, acest lucru devenea tot mai greu.

Și atunci a venit vestea care a schimbat totul: mama și sora lui au fost ucise în Transnistria.

Din acel moment, pentru el nu mai era vorba despre un război îndepărtat. Propria lui familie era în mijlocul catastrofei. A hotărât să se înroleze cu orice preț. La început a cerut să se alăture anume unei unități de comando. Voia să ajungă pe front, în locul unde se luptă cu adevărat. Doar după ce i s-a explicat importanța înființării unei forțe evreiești combatante în cadrul armatei britanice a fost convins să se alăture infanteriei din Eretz Israel, iar în martie 1943 s-a înrolat.

Scrisorile sale din armată arată cât de greu îi era să suporte așteptarea. Atâta timp cât unitatea lui nu era trimisă pe front, simțea ca și cum încă nu împlinea datoria pentru care se înrolase. De aceea, când s-a înființat Brigada Evreiască și el a plecat cu ea în Italia, pentru el a fost aproape o zi de sărbătoare. În sfârșit urma să ajungă la războiul de care nu mai putea rămâne departe.

Dar și acolo, în uniformă și în timpul antrenamentelor, Iacov nu a încetat să se gândească la Hanita și la viața de după război. În scrisorile sale către soția lui din Hanita și către fratele lui din Hulda, el nu a scris doar despre luptele care urmau, ci și despre speranța de a se întoarce: „să apropii ziua în care voi putea iarăși să mă împărtășesc în întreprinderea noastră și să am și eu parte, când se plantează de Tu BiŠvat, să plantez puieți pe munții noștri și să prind rădăcini puternice.” În ochii mei, aceasta este poate propoziția care spune despre el mai mult decât orice. Iacov nu vedea războiul ca pe un scop. El voia să lupte pentru a se putea întoarce. Să se întoarcă în țară, la Hanita, la soția lui, la muncă și la munte. După tot ce i s-a luat în Basarabia, el încă mai credea că se poate prinde rădăcină din nou.

Prietenii lui l-au descris ca pe un om iute, curajos și cu o condiție fizică excelentă. S-a remarcat în competițiile sportive ale batalionului și a trecut relativ ușor prin antrenamentele grele de teren din Italia. Dar ei și-au amintit și alte lucruri: modestia lui, cinstea lui și felul liniștit în care se purta între oameni. Era iubit atât de prietenii lui din Hanita, cât și de camarazii lui de arme.

La 19 martie 1945, cu doar câteva săptămâni înainte de sfârșitul războiului în Europa, compania B a celui de-al doilea batalion a pornit spre canalul Fuso-Vetro, pe frontul de la Villanova din Italia. Forța a întâlnit foc german. Iacov a fost lovit de focul unui lunetist și a murit. Era foarte tânăr.

Același om care scrisese despre ziua în care se va întoarce la Hanita și va planta din nou puieți pe munte nu a apucat să vadă acea zi. A fost înmormântat în cimitirul militar de lângă Ravenna, în Italia, departe de Scoreni, unde s-a născut, și departe de Hanita, unde sperase să-și construiască viața. Și a lăsat în țară pe soția lui, Naomi.

Pentru mine, Iacov nu este doar un nume pe o piatră funerară din Italia și nu doar un soldat al Brigăzii Evreiești. Timp de ani de zile el a fost omul din fotografia mamei, acel tânăr despre care ea mi-a spus doar: „Acesta a fost un prieten bun.” Abia după moartea ei am aflat că fusese mult mai mult de atât. Fusese primul ei soț, omul cu care își plănuise o viață și a cărui moarte a rămas, după toate probabilitățile, una dintre acele dureri pe care mama a ales să le poarte în tăcere.

Și când citesc astăzi propoziția pe care a scris-o despre puieți și despre rădăcini, este greu să nu mă gândesc la mama. Iacov nu s-a întors la Hanita ca să prindă rădăcini, dar ceva din această rădăcină a rămas în viața ei. Poate și de aceea fotografia lui a rămas toți acești ani în albumul familiei. Când mă

gândesc astăzi la Iacov, nu văd doar un luptător căzut în război. Văd un tânăr din Basarabia care a ieșit să-și salveze poporul după ce familia lui a fost ucisă și care, în același timp, a continuat să viseze la ziua în care se va întoarce la Hanita, va planta copaci pe munte și își va construi împreună cu Naomi casa. Acest vis a fost curmat pe frontul din Italia, dar amintirea lui a rămas parte de neînlocuit din povestea mamei și din povestea acelei generații.

În același context, trebuie să-l menționez și pe Isaac Schwartzman, vărul mamei. Isaac s-a născut în anul 1915 în satul Volintiri. În anul 1939 a venit în Țara Israelului și s-a alăturat grupului Nir-Am. Și-a întemeiat o familie, era căsătorit și tată a trei fiice. La 20 mai 1948, în plin Război de Independență, a fost ucis de un obuz egiptean în timp ce apăra kibbutzul Nir-Am. Dar pentru mine Isaac Schwartzman nu era doar un nume dintr-o carte de istorie sau dintr-o pagină de „Izkor”. El era rudă de familie.

Când eram copil mic, mama mă lua la kibbutzul Nir-Am să vizităm familia. În anii șaizeci lumea era mult mai mică. Îmi amintesc drumul lung: un autobuz, apoi încă un autobuz, iar după ore întregi de călătorie ajungeam la kibbutz.

Îmi amintesc de o cameră mică pentru oaspeți, de o femeie și de câțiva copii care, în ochii mei, păreau deja mari. Nu-mi amintesc mult mai mult de atât, dar îmi amintesc foarte bine senzația că ajungeam la oameni care erau „de-ai noștri”.

Privind în urmă, înțeleg că nu erau doar rude. Era o comunitate întreagă care a rămas legată între ea și în Țara Israelului – Nir-Am, Hulda, Hanita, strada HaBonim din Haifa. Toți făceau parte din aceeași lume: mișcarea Gordonia, Basarabia și satul Volintiri din sudul Moldovei. Abia mulți ani mai târziu am înțeles că aceste legături nu s-au născut în Țara Israelului. Ele s-au născut cu mult înainte, pe ulițele satului Volintiri.

Ca copil nu știam că Isaac nu mai era în viață. Nu știam că el scăpase de soarta care i-a lovit pe evreii din Volintiri pentru că venise în țară înainte de război, dar că, în cele din urmă, a fost ucis în Războiul de Independență în timp ce apăra kibbutzul Nir-Am. La Isaac am revenit abia în anul 2017. La scurt timp după ce m-am întors din prima mea vizită la Volintiri, am mers la Beer Sheva ca să o întâlnesc pe sora lui, Yehida. De la ea am auzit continuarea poveștii familiei. Când Isaac era deja în Țara Israelului, ceilalți membri ai familiei rămăseseră în Volintiri. Când au început zvonurile despre masacrul care se apropia asupra evreilor din Basarabia, ei au fugit spre est, în interiorul Uniunii Sovietice, iar în cele din urmă au ajuns în Uzbekistan. La fel ca mii de alți evrei, și ei au găsit acolo un refugiu temporar sub conducerea lui Iosif Stalin. Tocmai acolo, departe de casă și de Țara Israelului, a ajuns la ei vestea grea despre moartea lui Isaac în apărarea Nir-Amului. Abia în anul 1967 au reușit să vină în Israel.

Pe aceasta, dimpotrivă, o țin foarte bine minte. Mama povestea cu emoție că „mătușa vine în țară”. În acele zile nu înțelegeam sensul lucrurilor. Abia ani mai târziu, când am stat cu Yehida și i-am ascultat povestea, mi-a spus că primul lucru pe care l-au făcut după ce au coborât din avion a fost să meargă la cimitir, să stea lângă mormântul lui Isaac. Trecuseră aproape douăzeci de ani de când fusese ucis și abia atunci au putut, în sfârșit, să stea lângă mormântul lui, să plângă pentru el și să-și ia rămas-bun. În acel moment am înțeles că nu doar Isaac fusese îngropat în anul 1948. Întreaga familie

purtase acel doliu timp de mulți ani, departe de țară, fără să poată nici măcar aprinde o lumânare la mormântul lui.

Astăzi, când pun cap la cap piesele puzzle-ului, înțeleg că și acele vizite nevinovate la Nir-Am făceau parte din povestea familiei mele. Mama nu mă lua doar să vizitez rude. Mă lua la o bucată din lumea ei pierdută, la membri ai familiei și la prieteni care au purtat toată viața cu ei amintirea Volintiriului. Abia astăzi înțeleg că tăcerea nu transmite povestea, dar transmite durerea. Povestea trebuie descoperită. Durerea o simt copiii chiar și fără să li se povestească.

Poate tocmai de aceea am pornit în călătoria „Întoarcere la Volintiri”. Nu doar pentru a descoperi ceea ce mama nu a povestit, ci și pentru a înțelege durerea pe care a purtat-o cu ea toată viața. Cu cât călătoria înaintează, cu atât descopăr că nu este doar o călătorie către satul în care s-a născut. Este și o călătorie către tăceri, către amintirile care nu au fost povestite și către oamenii datorită cărora s-a păstrat firul subțire care leagă Volintiriul de dinainte de război de familia mea de astăzi.

În anul 2000 mama a murit. Am stat șiva în același salon în care stătuseră toți acei prieteni timp de zeci de ani. Aceiași pereți, aceleași scaune, aceeași masă pe care se serveau mereu prăjitură și o ceașcă de ceai. După ce am aflat de la cei prezenți despre „Iacov”, Efraim (Fishel) Kastelman, care fusese și el membru al nucleului, mi-a spus: „Dubî, vino să mă vizitezi. Îți voi povesti totul.” Sora lui locuia în kibbutzul Hulda și era căsătorită cu Tzvi Botnik, fratele lui Iacov. Știam că la Efraim se aflau multe răspunsuri. Dar nu am mers să-l vizitez pe Efraim. Tata era încă în viață și, ca să spun adevărul, nu mă simțeam în largul meu. Puteam să-l întreb și pe el. La urma urmei, dacă cineva știa, tata știa. Dar dintr-un motiv oarecare nu voiam să deschid subiectul. Aveam deja destule pe cap cu faptul că Itamar nu mai era. De ce să încep acum să vorbesc și despre Iacov, primul soț al mamei, și despre o perioadă care aparținea unei alte vieți, cu câțiva ani înainte ca tata să intre în viața ei?

Tata venea dintr-o altă lume. S-a născut în Polonia, a crescut în spiritul mișcării Beitar, o lume foarte îndepărtată de lumea oamenilor din Gordonia. Ei veneau din sate și târguri din Basarabia și visau la viață de kibbutz și la munca pământului. Tata era omul marelui oraș. Lumea lui era diferită și la fel și povestea vieții lui. Așa că pur și simplu nu am întrebat.

Îmi amintesc că atunci când i-am spus că intenționez să merg în Moldova ca să caut casa bunicului în Volintiri, a zâmbit cu acel cinism polonez care îi era atât de caracteristic și a spus: „Ce crezi că vei mai găsi acolo?” În acele zile nici eu nu știam să răspund la întrebare. Astăzi știu că nu am mers să caut doar o casă veche sau o stradă uitată. Am mers să caut o lume întreagă care a dispărut și, poate, să o înțeleg mai bine pe mama, pe oamenii care au înconjurat-o și tăcerile care i-au însoțit viața.

Viața era aglomerată. Mereu părea că mai este timp. De câte ori în viață ne spunem: mai târziu. Mai târziu, când voi fi liber. Mai târziu, când voi termina de lucrat. Mai târziu, când voi avea timp să stau. Dar „mai târziu” vine uneori prea târziu. Au trecut aproape douăzeci de ani. Când am ajuns în cele din urmă pe strada HaBonim ca să-l vizitez pe Moshe, fiul lui Efraim, Efraim însuși era deja un om foarte bătrân. Timpul își făcuse lucrarea. Și eu mă schimbam. De la moartea lui Itamar am încercat să nu trăiesc în trecut. Îmi era de ajuns o singură durere. M-am întrebat: de ce să mă întorc acum și la Iacov, la Isaac și la toate acele povești? Dar probabil că există povești care ne aleg pe noi.

„Întoarcere la Volintiri” s-a transformat dintr-o călătorie spre satul copilăriei mamei mele într-o călătorie spre oamenii care stăteau odinioară în salonul casei noastre. Dintr-odată, Iosif, Sioma, Efraim, Haim, Yehiel, Yeruham, Atara și Penina nu mai erau doar prietenii mamei. Ei erau ultimii martori ai unei lumi evreiești dispărute. Dintr-odată l-am cunoscut pe „Iacov” al meu. Nu doar ca omul din fotografie. Nu ca „un prieten bun”. Ci ca un om adevărat, cu chip, familie, vise și o poveste de viață care era parte de neînlocuit din povestea mamei mele. Uneori mă gândesc că această carte nu este scrisă doar pentru a spune povestea Volintiriului. Este scrisă pentru a da glas tuturor lucrurilor care nu au fost spuse. Tuturor acelor tăceri ale părinților noștri. Tuturor întrebărilor pe care nu am știut să le punem. Și tuturor acelor oameni care au părăsit acel sat în anul 1938, fără să știe că astfel și-au salvat viața, dar au purtat cu ei toată viața amintirea lumii pierdute.

Astăzi, când scriu aceste rânduri, simt că împlinesc o promisiune care nu a fost spusă niciodată: să le spun povestea înainte ca și amintirea să dispară. „Amândoi din același sat” povestește despre legăturile care s-au păstrat timp de zeci de ani între membrii nucleului Gordonia, oameni care au venit în țară încă înainte de război și astfel au scăpat de exterminare. Ei au purtat cu ei amintirea satelor, limba, prietenii care nu au avut norocul să fie salvați și sentimentul profund că, deși și-au construit o viață nouă în Țara Israelului, au rămas întotdeauna fii ai aceluiași sat.

Când mă uit astăzi la mama și la oamenii care au înconjurat-o în tinerețe în mișcarea Gordonia, descopăr un lucru interesant. Ei nu s-au născut în același sat și uneori îi despărțeau sute de kilometri, dar într-un anumit sens erau cu toții din același sat. Erau fiii aceleiași generații de evrei din Basarabia. Au crescut în familii evreiești, au auzit idiș în casă, au cunoscut sinagoga și sărbătorile și, în același timp, li s-a deschis în față o lume nouă de ebraică, sionism, mișcări de tineret și ideea că se poate părăsi totul și construi o viață nouă în Țara Israelului.

Mama, Naomi Hulin, venea din Volintiri, în sudul Basarabiei. Iacov Botnik, care avea să devină primul ei soț, venea din Sokryany, în nordul Basarabiei, aproape de granița Bucovinei. Și el era membru al Gordonia și chiar instructor în mișcare. În anul 1939 a venit în țară și s-a alăturat prietenilor săi din Hanita. Nu știu dacă mama și Iacov se cunoșteau deja din Basarabia sau dacă drumurile lor s-au întâlnit abia în Hanita, dar amândoi veneau din aceeași lume.

Iosif Kiperman s-a născut în Rezina, pe Nistru. Familia lui s-a întors apoi la Dumbrăveni, o colonie agricolă evreiască din regiunea Soroca, iar mai târziu s-a mutat la Cernăuți. Și Iosif a ajuns la Gordonia. În anul 1939 a plecat din Constanța cu vaporul de imigranți clandestini Colorado, a ajuns în țară și s-a alăturat împreună cu Atara la Hanita.

Pe Iosif l-am cunoscut când eram copil. Părinții erau prieteni. Pentru mine el era pur și simplu Iosif, unul dintre acei oameni care veneau și pe care îi cunoșteam din viața din Tivon. Nu știam atunci că legătura dintre el și mama începuse într-o altă lume, cu mult înainte de a mă naște. După ce a părăsit Hanita în anul 1946, s-a mutat împreună cu familia la Kiryat Amal, care mai târziu avea să devină parte din Kiryat Tivon, și acolo și-a construit casa. Și mai era și Efraim Kastelman – Fishel, așa cum mama îi spunea întotdeauna. Fishel venea din Briceva, în nordul Basarabiei, una dintre coloniile agricole evreiești înființate în secolul al XIX-lea. Într-un document istoric l-am găsit exact sub numele cu care auzisem despre el acasă: Fishel Kastelman – Bricheva – Gordonia. Când am văzut pentru prima dată

acel rând, a avut pentru mine ceva deosebit. Numele Fishel nu mai era doar o amintire a copilăriei mele de la mama. Dintr-odată apărea într-un document din lumea despre care scriu: același om, același sat și aceeași Gordonia.

Mama din Volintiri. Iacov din Sokyryany. Iosif din Rezina și Dumbrăveni. Fishel din Briceva. Locuri diferite pe harta Basarabiei, dar povestea este asemănătoare.

Părinții și bunicii lor au ajuns de-a lungul generațiilor în aceste târguri și colonii, au construit case, au întemeiat familii, s-au ocupat cu comerțul, meșteșugurile și agricultura și au trăit alături de vecinii lor. Dar generația tânără privea deja în altă direcție. Gordonia i-a învățat ebraica, munca pământului și viața de grup și i-a pregătit pentru aliyah. Au plecat din sate diferite, dar în țară s-au întâlnit din nou. Unii în Hanita, alții în kibbutzuri și în alte așezări, iar după ani o parte din acel grup s-a regăsit din nou în regiunea Kiryat Amal și Tivon.

Iar noi, copiii lor, am crescut lângă acești oameni fără să înțelegem întotdeauna ce îi lega. O auzeam pe mama spunând Fishel, îl cunoșteam pe Iosif Kiperman și auzeam numele lui Iacov Botnik. Pentru mine acestea erau numele unor oameni din lumea părinților.

Abia astăzi înțeleg că aceste nume sunt rămășițele unei întregi rețele de prietenii născute încă în Basarabia. Ei nu erau cu adevărat din același sat. Dar vorbeau aceleași limbi, cunoșteau aceleași obiceiuri, auzeau de la părinții lor povești asemănătoare, s-au alăturat aceleiași mișcări, cântau aceleași cântece și visau la aceeași țară. De aceea, pentru mine, erau cu toții din același sat.

Când mă uit astăzi la mama și la oamenii care au înconjurat-o în mișcarea Gordonia, tineri precum Iacov Botnik, Iosif Kiperman, Efraim Kastelman și alții, descopăr că, deși nu toți s-au născut în același sat, într-un anumit sens toți veneau din aceleași așezări în care evreii trăiau alături de creștini ortodocși. Ei erau fiii aceleiași generații de evrei din Basarabia. Unii veneau din sate și târguri din nordul Basarabiei, din regiunea Bălți și mai departe spre Bucovina și Nistru. Mama venea din Volintiri, în sud. Distanța dintre ei era mare, dar lumea în care au crescut era asemănătoare: casă evreiască, idiș, sinagogă, comerț și meșteșuguri, studii și, în generația tânără, și Brit, sionism și mișcări de tineret.

Bălți – marele centru evreiesc și comercial al nordului Basarabiei; înconjurat de sate și terenuri agricole.

Briceva – colonie agricolă evreiască importantă, fondată în secolul al XIX-lea.

Mărculești – colonie agricolă evreiască devenită o localitate cu o populație evreiască semnificativă.

Dumbrăveni – colonie agricolă evreiască din regiunea Soroca.

Zgurița – așezare agricolă în care a existat o comunitate evreiască mare.

Vertiujeni – așezare din regiunea Soroca în care au trăit mulți evrei.

Florești – târg într-o regiune agricolă, cu o comunitate evreiască importantă.

Sîngerei – târg agricol-comercial din apropierea Bălțiului, în care exista o comunitate evreiască.

Rîșcani – centru local într-o zonă agricolă în care au trăit evrei.

Edineț – mai la nord de Bălți; târg cu o populație evreiască mare, care deservea satele agricole din împrejurimi.

Volintiri – comunitate evreiască rurală într-o regiune agricolă; comerț, meșteșuguri și prelucrarea produselor agricole. Aici funcționa și presa de ulei de floarea-soarelui a bunicului tău.

Coșelia / Coșelia Nouă – sate din regiunea apropiată;

Ștefan Vodă / Cizil (Ștefan Vodă; fost Căinari/Cizil, în funcție de perioadă) – întreaga regiune era agricolă.

Căușeni – un centru regional mai important, cu o populație evreiască semnificativă și comerț cu produsele agricole ale satelor.

Bender / Tighina – un oraș mai mare spre nord, care era un important centru comercial pentru evreii din regiune.

Cetatea Albă, astăzi Bilhorod-Dnistrovskiy – un important centru evreiesc și comercial la sud-est de Volintiri.

Tarutyn și localitățile din sudul Basarabiei – o regiune agricolă multietnică în care trăiau evrei alături de germani, bulgari, ucraineni, moldoveni și alții.

Îmi amintesc cum veneau musafiri la noi acasă și o întrebau pe mama: „De unde ești?” Iar ea răspundea simplu: „Din Basarabia.” Desigur, ca copil nu știam unde se află Basarabia. În acele zile ea făcea parte din Uniunea Sovietică, dar uneori mama spunea și că este din România. Cel puțin așa îmi amintesc. Abia ani mai târziu am înțeles că cuvântul „Basarabia” spunea mult mai mult decât numele unei regiuni geografice. El descria o lume întreagă. Basarabia era o țară a satelor, a câmpurilor cu pământ negru fertil și a așezărilor agricole. Viața de acolo era modelată de pământ, agricultură și legătura zilnică dintre evrei, moldoveni, ucraineni și ruși. Și evreii care trăiau acolo erau legați de economia agricolă – prin comerțul cu cereale, prese de ulei de floarea-soarelui, mori de făină, meșteșuguri și transport.

În schimb, alți membri ai familiei noastre veneau din Bucovina, o regiune care timp de ani de zile făcuse parte din Imperiul Austro-Ungar. Acolo influența germană era mai puternică, cultura era mai urbană, sistemul de învățământ era diferit, iar limba germană ocupa un loc central alături de idiș. Acestea erau două lumi evreiești diferite. Ambele vorbeau idiș, ambele erau sioniste și ambele vedeau în Țara Israelului viitorul lor. Dar fiecare purta cu sine caracterul aparte al țării în care crescuse.

Mama s-a născut în anul 1919, când Basarabia se afla sub stăpânirea României. În anul 1940 regiunea a fost anexată de Uniunea Sovietică. Un an mai târziu a fost recucerită de România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, iar în anul 1944 a revenit din nou sub controlul Uniunii Sovietice. Din 1991, Volintiri se află în statul independent Moldova. Astfel, un om putea să se nască într-un sat, să locuiască toată viața în aceeași casă și, cu toate acestea, să trăiască sub patru stăpâniri diferite fără să fi trecut măcar o singură dată granița. Granița era cea care trecea peste el. Poate de aceea

cuvântul „Basarabia” era pentru mama mai exact decât cuvintele România, Uniunea Sovietică sau Moldova. Statele și stăpânirile se schimbau, dar Basarabia era țara în care se născuse și în care trăiau familia, prietenii și comunitatea ei.

Istoria Basarabiei este și povestea multor popoare care au trăit unul alături de altul. Comunități evreiești au existat în regiune timp de sute de ani, dar după ce, în anul 1812, Basarabia a trecut de la Imperiul Otoman sub stăpânirea Imperiului Rus, harta așezărilor s-a schimbat foarte mult. În timpul secolului al XIX-lea au sosit în regiune moldovenii, ucrainenii, rușii, bulgarii, găgăuzii, germanii și, de asemenea, evreii. Mulți dintre evreii au venit din alte regiuni ale Zonei de Reședință a Imperiului Rus. Ei s-au stabilit în orașe, târguri și sate și au devenit treptat o parte de neînlocuit a vieții economice a Basarabiei. În nord au fost înființate și colonii agricole evreiești, în timp ce în sud, în regiunea Volintiri, evreii s-au integrat în principal în economia agricolă locală – în comerț, meșteșuguri, exploatarea morilor, transport și prelucrarea produselor agricole.

Cel mai probabil, și strămoșii familiei mamei mele au ajuns în regiunea Volintiri în timpul secolului al XIX-lea. Nu știu încă de unde au venit exact și când s-a stabilit acolo primul membru al familiei, dar pe la mijlocul aceluia secol lumea evreiască în care aveau să se nască mai târziu bunicul Dov, copiii lui și, în cele din urmă, mama mea era deja în curs de formare. Când mama îmi spunea în copilărie: „Eu sunt din Basarabia”, nu înțelegeam că ea nu îmi spunea doar de unde venea. Îmi dădea numele unei lumi întregi care aproape că nu mai exista.

În timpul secolului al XIX-lea populația evreiască din Basarabia a crescut rapid. În nordul regiunii, în jurul Bălțiului și al localităților apropiate, au apărut comunități mari de negustori, meșteșugari și agricultori. Imperiul Rus a încurajat și înființarea coloniilor agricole evreiești și astfel s-a creat o situație unică în care evreii nu se ocupau doar cu comerțul, ci și cu munca pământului.

Cu anii s-a dezvoltat un întreg sistem economic în care satul și târgul depindeau unul de altul. Țăranul cultiva grâu, porumb, struguri sau floarea-soarelui; evreul cumpăra producția, măcina grâul, producea ulei din floarea-soarelui, transporta marfa și o vindea la piață sau în oraș.

Astfel poate fi înțeleasă și lumea bunicului Dov și presa lui de ulei de floarea-soarelui din Volintiri. El nu funcționa într-un vid. Făcea parte dintr-o economie agricolă care se dezvoltase de-a lungul generațiilor. Dar când s-au născut Naomi Hulin, Iacov Botnik, Iosif Kiperman și Efraim Kastelman, ceva începuse deja să se schimbe. Părinții lor își construiseră viața în Basarabia. Ridicaseră case, dezvoltaseră afaceri și își crescuseră familiile. Pentru ei Basarabia era acasă. Generația tânără punea deja alte întrebări. Vedea manifestările antisemitismului, auzea despre pogromurile de la Chișinău, învăța ebraica, citea despre Țara Israelului și se alătura mișcărilor de tineret sioniste. Gordon le oferea nu doar o idee sionistă, ci și un mod de viață – să învețe ebraica, să lucreze pământul, să se pregătească pentru viața de grup și să urce în Țara Israelului.

Există aici aproape o ironie istorică. Strămoșii lor au ajuns în Basarabia în secolul al XIX-lea pentru a-și construi acolo o casă nouă. Câteva generații mai târziu, copiii lor s-au ridicat și au spus: vrem să construim din nou, dar de data aceasta în Țara Israelului. Iacov Botnik a venit din Sokyryany, Iosif Kiperman din Rezina, Efraim Kastelman din Briceva, iar mama din Volintiri. Nu s-au născut în același

sat, dar când s-au întâlnit în Gordonina și apoi în Țara Israelului, diferențele dintre sate au devenit mai puțin importante. Vorbeau aceleași limbi, cunoșteau aceleași mâncăruri, auzeau acasă povești asemănătoare și cântau aceleași cântece. De aceea am numit acest capitol „Amândoi din același sat” – nu pentru că toți s-au născut în Volintiri, ci pentru că, atunci când încerc astăzi să le reunesc poveștile, înțeleg că erau fiii aceleiași lumi – lumea evreiască a Basarabiei, o lume care a dispărut aproape în întregime în doar câțiva ani.